

Ochrona środowiska w województwie śląskim. Historia i przyszłość

Bernard Błaszczyk

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach

1. Zanieczyszczenia atmosfery

- Cechą charakterystyczną industrializacji była budowa gigantycznych kombinatów przemysłowych, lokalizowanych przy złożach surowców oraz przy wielkich aglomeracjach miejsko-przemysłowych
- Brak urządzeń służących ochronie środowiska powodował kumulację zanieczyszczeń na terenie aglomeracji, co powodowało wielokrotne przekraczanie ich dopuszczalnych stężeń w powietrzu atmosferycznym
- Najgorsza sytuacja pod tym względem panowała na Górnym Śląsku

2. Zanieczyszczenie wód

- Dominował pogląd, że środowisko jakoś sobie poradzi, a Polska jest zbyt biedna, aby oczyszczać ścieki, które spływają do wód powierzchniowych z terenów zabudowanych, z pól i z zakładów przemysłowych
- Inwestycje infrastrukturalne, w tym sieci wodociągowe i kanalizacyjne, oczyszczalnie ścieków, były finansowane z budżetu państwa i często przegrywały z innymi ważnymi celami społecznymi, czy militarnymi
- Przykładowo w 1988 r. na 822 polskich miast jedynie 274 miało biologiczne oczyszczalnie ścieków (co dało 28,5% oczyszczonych ścieków), 172 miasta miały oczyszczalnie mechaniczne, a więc prymitywne urządzenia zatrzymujące tylko części stałe (co stanowiło 34,3%). Pozostałe, tj. 37,2% ścieków zrzucono do rzek i jezior bez oczyszczenia (1661 hm³). Były wśród nich nie tylko ścieki komunalne, ale i toksyczne ścieki przemysłowe kierowane do wspólnych oczyszczalni, gdyż większość zakładów nie posiadała własnych instalacji

3. Gospodarowanie odpadami

- W okresie komuny najważniejsze było wykonanie odgórnie narzuconego planu produkcyjnego, bez względu na cenę
- W górnictwie łatwiej i taniej było wyrzucić na hałdę kamień towarzyszący węglowi, niż wykorzystać go np. jako podsadzkę w wyeksploatowanych wyrobiskach, co powodowało wielkie straty materialne w miastach śląskich przez zapadanie się terenu i przez to niszczenie dróg, budowli i instalacji sieciowych (jednak straty nie uwzględniano w kosztach wydobycia węgla)
- Tak samo traktowano odpady z hutnictwa. Szczególnie duże zagrożenie dla gleby i wód podziemnych stanowiły hałdy odpadów z hut metali ciężkich w Olkuszu, Bukownie, Miasteczku Śląskim, Katowice Szopienice.

4. Ochrona przyrody i gospodarka leśna

- Przed 1989 r. Polska była podzielona - na silnie zanieczyszczoną (na terenach miejsko-przemysłowych i w ich okolicach oraz zadbaną gdzie presja gospodarcza człowieka nie była duża. Tu zachowana była bogata, dzika przyroda, z licznymi siedliskami leśnymi i bagiennymi, urozmaicone zespoły łąkowe, nieuregulowane rzeki, liczne jeziora polodowcowe otoczone lasami
- Rada Ministrów powołała 15 parków narodowych i 608 rezerwatów przyrody (co stanowiło mniej niż 1% terytorium Polski, ale ich znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej było ogromne)

5. Skutki zanieczyszczenia środowiska

- W czasach komuny uznawano, że wzrost gospodarczy może odbywać się bezkarnie, bez respektowania zasad ochrony środowiska i zdrowia ludzi
- Głosząc hasła internacjonalizmu i walki z kapitalizmem, dążono do rozwoju przemysłu ciężkiego i zbrojeniowego, przy braku rozwoju przemysłu środków spożycia
- Nie rozwijano też przemysłu urządzeń ochrony środowiska, nie zwracając uwagi na pogarszający się stan środowiska
- Za hasłem „jesteśmy zbyt biedni na ochronę środowiska” kryło się przyzwolenie na rabunkową gospodarkę kraju

6. Pierwsze reformy (1/3)

- Wprowadzenie zasad rozwoju zrównoważonego - ekorozwój (od 1997 r. do dzisiaj) w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
- Reforma prawa w zakresie ochrony środowiska oraz nadanie uprawnień samorządom lokalnym
- Utworzenie funduszy ekologicznych oraz powołanie banku finansującego projekty służące ochronie środowiska
- Innymi ważnymi ustaleniami były: klasyfikacja przedsiębiorstw najbardziej szkodliwych dla środowiska oraz ustawy zakaz importu wszelkich odpadów
- Lata 90 to zmniejszenie produkcji i wydobywania, dostosowanie ich do realnych potrzeb rynku, współpraca z renomowanymi koncernami zagranicznymi, wprowadzającymi nowoczesne technologie i wysokie standardy środowiska **REZULTAT:** poprawa stanu środowiska.

6. Pierwsze reformy (2/3)

- Lata 90 to także rozwój przemysłu towarów konsumpcyjnych
 REZULTAT: duża użyteczność towarów i wielokrotnie mniejszy wpływ na środowisko niż przemysłu wydobywczego i ciężkiego
- Lata 1989-1991 - Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa wyznacza priorytety skutecznej ochrony środowiska w Polsce, bazującej na:
  1. gruntownej reformie prawa, umożliwiającej skuteczne zwalczania zanieczyszczania środowiska,
  2. stworzeniu narzędzi do kontroli przestrzegania tego prawa,
  3. pozyskiwanie środków finansowych na inwestycje służące ochronie środowiska

6. Pierwsze reformy (3/3)

- Najważniejsze akty prawne:
  - nowelizacja ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska
  - ustawa o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska (PIOŚ),
  - ustawa o lasach,
  - ustawa o ochronie przyrody,
  - prawo geologiczne i górnicze.
- Koniec lat dziewięćdziesiątych do dzisiaj to czas dostosowania polskiego systemu prawnego do standardów Unii Europejskiej

7. Finansowanie ochrony środowiska

- Wprowadzenie opłaty za tzw. korzystanie ze środowiska, proporcjonalnie do wielkości emisji i rodzaju zanieczyszczenia oraz ustalenie wysokości kar (dziesięciokrotność opłaty) za przekroczenie dopuszczalnych norm. Możliwość zawieszenia kary, jeśli zakład przedstawi program redukcji zanieczyszczenia do dopuszczalnego poziomu w określonym czasie. To stymulator działań dla poprawy stanu środowiska - kary stanowiły znikomy odsetek w stosunku do opłat
- Kary wliczane do kosztów produkcji - wchodzi w cenę towarów, dlatego całe społeczeństwo ponosi te opłaty, które służą poprawie stanu jakości środowiska
- Tego typu rozwiązanie przyjęła jedynie Polska staliśmy się liderem w poprawie stanu środowiska

8. Ochrona atmosfery

- Wielokrotnie podnoszona cena energii cieplnej spowodowała oszczędność energii
- Wprowadzenie (1991 r.) dopuszczalnych poziomów dla emisji głównych zanieczyszczeń atmosfery ze wszystkich typów źródeł energii wymusiło instalację urządzeń redukujących emisję
- Problem emisji dwutlenku węgla podczas zużycia energii wytworzonej z paliw kopalnych - brak skutecznej i taniej metody redukcji emisji tego gazu

9. Ochrona wód

- Podniesienie ceny za wodę i ścieki, instalowanie wodomierzy, likwidacja przecieków wody w systemie wodociągowym to działania podjęte w celu oszczędności wody, zarówno w przemyśle, jak i w mieszkalnictwie
- W minionych 25 latach zbudowano ponad 3000 oczyszczalni, z czego 95% to były oczyszczalnie biologiczne, najczęściej z podwyższoną funkcją usuwania azotu i fosforu, czyli substancji powodujących eutrofizację wód
- Polska należy do ścisłej czołówki europejskiej, jeśli chodzi o nowoczesne, wysokosprawne oczyszczalnie ścieków

10. Gospodarka odpadami

- Niewielki procent środków z funduszy ekologicznych kierowany był na racjonalizację gospodarki odpadami komunalnymi oraz minimalizację ilości odpadów w zakładach przemysłowych
- Jeszcze kilka lat temu niemal 100% odpadów komunalnych wyrzucano na wysypiska, a recykling odpadów mogących stanowić surowce wtórne, był nawet na mniejszą skalę aniżeli przed rokiem 1989. Pod tym względem Polska i Rumunia były najniżej plasowanymi państwami w Unii Europejskiej
- W 2010 r. rząd uchwalił ustawę całkowicie zmieniającą dotychczasowy, zły system i wprowadzającą zasady, które od wielu lat dobrze funkcjonują niemal we wszystkich państwach UE
- Odtąd to władza samorządowa jest w pełni odpowiedzialna za racjonalne gospodarowanie odpadami komunalnymi na swoim terenie.

11. Ochrona przyrody

- System obszarów Natura 2000 w dużej mierze nakłada się na obszary już w Polsce chronione, ale często jest bardziej atrakcyjny dla mieszkańców tych terenów, bowiem preferując rolnictwo tradycyjne i ekologiczne, współżyjące z dziką przyrodą i szanujące jej prawa, wprowadza finansowe rekompensaty za zmniejszone wyniki produkcyjne w stosunku do rolnictwa i hodowli wielkotowarowych
- Po latach protestów do takich rozwiązań przekonuje się coraz więcej gmin, na których obszary Natura 2000 zostały wyznaczone

12. Zadania na przyszłość (1/2)

1. Ochrona atmosfery

- Redukcja emisji zanieczyszczeń z najwyższych i najniższych źródeł (m. in. instalacja nowoczesnych systemów redukcji emisji tlenków siarki i azotu)
- Radykalna redukcja stężenia pyłu (PM 10, PM 2,5), a także benzo(a)pirenu - tzw. niskie źródła emisji oraz ruch samochodowy

2. Ochrona wód

- Krajowy system zaopatrzenia ludności i przemysłu w dobrej jakości wodę pitną wraz z systemem odbioru ścieków i ich wysokosprawnym oczyszczaniem
- Ochrona przeciwpowodziowa - zbiornik wodny Świnna Poręba

3. Gospodarki odpadami komunalnymi

- Wdrożenie nowego systemu ich zbiórki i utylizacji

12. Zadania na przyszłość (2/2)

4. Ochrona przyrody

- Opracowanie 10-letnich planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000. Niewiele gmin posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a to one powinny być bazą dla tworzenia planów ochrony zagrożonych gatunków zwierząt, czy tym bardziej siedlisk fauny i flory, które powinny być na danym terenie chronione.

Wyzwania dla ludzkości w XXI wieku

- Wprowadzanie do środowiska organizmów genetycznie modyfikowanych (GMO)
- Strategia dotycząca systemu energetycznego kraju
- Adaptacja do skutków ocieplania się klimatu Ziemi

Dziękuję za uwagę

Bernard Błaszczyk
Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach

sekretariat.rdos.katowice@rdos.gov.pl

tel. 32 4206801, fax. 32 4206884

adres E-PUAP: /RDOSKAT/skrytka

zdjęcia: zasób RDOŚ Katowice, internet

